

Biskop Atle Sommerfeldt:

VISITASFOREDRAG RYGGE OG EKHOLT SOKN

4.mars 2018

RYGGE – DER ELEMENTENE FORMER LOKALSAMFUNNET

I antikken formet Aristoteles teorien om at alle ting er bygd opp av ild, jord, luft og vann. Disse elementene former hele skaperverkets økologisk rom. Vi gjenkjenner de samme grunnelementene i Bibelens skapelsesberetninger: Guds ånd eller luft svevet over vannene, Gud skilte det tørre land fra havet, hengte ildkulen sola på himmelhvelvingen og blåste livsånde inn i menneskene.

Bygdene i Rygge viser hvordan de fire elementene har formet livsvilkårene for befolkningen. Etter at isen trakk seg tilbake slo de første ryggeboerne seg ned på **jorda** som sakte kom til syne. Allerede for 5000 år siden begynte ryggeboerne å dyrke det svært fruktbare jordsmonnet. I år 1000 var store deler av Rygges dyrkingsjord tatt i bruk. I dag er disse lange tradisjonene videreført og tilpasset vår tid, med stor grønnsaksproduksjon og økologiske epleproduksjon, som jeg fikk en stimulerende innføring i på **Dyre gård**. Etableringen av **Lokalmatsenteret** høsten 2017 for samkjørt distribusjon av lokale matprodukter er en spennende videreutvikling av de lange jordbrukstradisjonene her i bygdene.

Den fruktbare jorda gjorde Rygge til et økonomisk kraftsenter med utstrakt handelsvirksomhet. Jorda her skjuler mange skatter. På en helt spesiell måte knytter de islamske myntene fra Bagdad og Iran fra 700- og 800-tallet, funnet bl.a. på Huseby gård, til dagens flyktninger i Rygge fra de samme geografiske områdene. Johannitterordenens etablering av **Værne kloster** viser den samme innvevingen i det globale samfunnet. På slutten av 1400-tallet drev ordenen **Værne kloster** til å bli den største jordeieren i Rygge med en omfattende eiendomsforvaltning i hele Østfold, helt ned til Gøteborg og nordover i Akershus. Det skaffet både dem og kirken i Roma store rikdommer.

Parallelt med jordbrukssamfunnet utviklet det seg bosetning langs kysten, som baserte livet på de mulighetene som **vannet** og fjorden gav, ikke minst for handel. Larkollen ble helt fra vikingetiden regnet som Oslofjordens beste uthavn. Seilskutetiden la grunnlaget for en mangfoldig befolkning langs Ryggekysten bestående av matroser, skippere, styrmenn, båtbyggere, fiskere, tollere og losere. På 1700-tallet ble havna i Larkollen også viktig militært, og kongen bygde forsvarsverket Fredriksodde til beskyttelse av havna. Det utviklet seg en omfattende gjestgiveri- og vertshusvirksomhet. Etter at jernbanen kom til Rygge i 1879 ble Larkollen et viktig rekreasjons- og feriested for velbemidlede Oslo-borgere. Anbefalingen i Chr. Tønsbergs reisehåndbok fra 1879 er tydelig: «Larukullen, Ladested med 200 Indbyggere en god Udhavn og meget besøgte Søbade ligger 1 1/8 mil søndenfor Moss».

Fortsatt er Ryggekysten et attraktivt feriested med hyttefeltene, Larkollen camping og praktfulle **Støtvig Hotel** – som jeg besøkte under visitasen – og er med å gi lokalsamfunnet et historisk forankret særpreg.

Ilden har også satt sitt tydelige merke i Rygge. Navnet Eldøya har trolig sin opprinnelse i bruk av ild for å sikre skipsfarten et navigasjonspunkt og trygg seilingsled gjennom Oslofjorden.

Under syvårskrigen (1563-1570) brente svenske soldater ned Værne kloster, slik de gjorde med bl.a. Hamar domkirke og Sarpsborg by, og avsluttet dermed klosterets lange og viktige rolle i Rygges historie.

Larkollen som rekreasjonsområde var bygget både på sola – ildkulen - og på den rene **luften**. Under den kalde krigen ble Rygge valgt for den sentrale basen for luftforsvaret i Sør-Norge. **Rygge hovedflyplass** ble tatt i bruk i 1955, med store ringvirkninger for lokalt næringsliv og befolknings sammensetningen. I dag er flystasjonen base for Forsvarets 330 og 339-skvadron, og har rundt 700 ansatte med en fremtid som Norges sentrale helikopterbase på Østlandet. Rygge sivile flyplass var i driftsårene 2008 – 2016 viktig for næringslivet og sysselsettingen. Det blir spennende hvordan de nye eiernes planer for fremtiden vil se ut.

KIRKEN I LOKALSAMFUNNET GJENNOM HISTORIEN

Kirken har gjennom Ryggesamfunnets lange og mangfoldige historie vært helt sentral, slik varaordføreren formulerte det under møtet jeg hadde med kommuneledelsen under visitasen: «Rygges historie er kirkens historie, og slik skal det også være i fremtiden».

Rygge kirke ble etablert på Ryggiøf, som etter alt å dømme var det gamle gudehovedet i Rygge, og bygningsarbeidere ble hentet fra Halvarsdomen i Oslo. Rygge kirke er rik på bygningsmessige detaljer og opprinnelig interiør, og er Rygges «arvegull» og et smykke for hele Borg bispedømme og den nye Vikenregionen. Kirkens arkitektur har tydelige elementer fra mauriske og kristne byggetradisjoner i Jerusalem, noe som gjør at det naturlig å tenke at Sigurd Jorsalfare er byggherren, og dette forsterkes av at han eide gods på den andre siden av fjorden der kirkens karakteristiske røde granitt kommer fra. Det gir utvilsomt spennende dimensjoner som holder sammen lokalsamfunnets fremste identitetsmerke med det nye Norges kulturmangfold, og blir et uttrykk for et inkluderende lokalsamfunn.

Det er derfor meget fremtidsrettet at Rygge kirke blir løftet opp som ett av de bærende elementer i forbindelse med markeringen av den nye Moss kommune i 2020, der visjonen er å skape en ny og forsterket felles identitet. Den praktfulle middelalderkirken, både som bygg og som institusjon, vil også være det nye lokalsamfunnets sterkeste tradisjonsbærer og tydeligste identitetsmarkør.

Lokalsamfunnet i Larkollen ønsket etter hvert et eget helligsted. **Larkollen kirke** ble bygget på dugnad og innviet i 1890. Arnold Thornams altertavle fra 1917 viser på en bevegende måte larkollingenenes livsfølelse, der en unge tjenestepike og en gammel fisker i en hard og strevsom hverdag fester blikket på den oppstandne Jesus Kristus for livskraft i livet her og nå, og håp for en bedre fremtiden.

Den kraftige befolkningsveksten på Øreåsen på 1960- og 70-tallet førte også til behovet for et eget kirkebygg i denne delen av kommunen. I 1980 ble **Ekholt kirke** innviet, sentralt plassert i gang- og sykkelavstand for en stor del av befolkningen nord i kommunen og sør i Moss. Kirken fremstår med et vakkert og tydelig helligrom i et bygg som legger vel til rette for et bredt mangfold av aktiviteter og møtepunkt gjennom hele uken.

DEN NORSKE KIRKE I DAGENS RYGGE

Kirken her i Rygge kommune har vært dypt involvert i lokalbefolkningens liv i 1000 år. Den har vært grunnleggende for identitet, forankring og livshjelp gjennom skiftende tider, i glede og i sorg. Kirken har vært det stedet der mennesker har søkt til og fått erfare mer himmel på jord.

Den norske kirke har fortsatt denne sentrale rollen i befolkningens liv og hverdag. I 2017 var 11.536 mennesker, 280 flere enn ved forrige visitas, eller 73,2% av befolkningen, medlemmer i Den norske kirke. Andelen har gått ned fra 79% ved forrige visitas, noe som reflekterer at innflytterne ofte tilhører andre tros- og livssynssamfunn (1978 tilskuddsmottakere i 2016, og av disse utgjør Den katolske kirke den største gruppen med 538 personer). Omtrent like mange (2053) tilhører ikke noe tros- eller livssynssamfunn (13,3% av befolkningen i 2016). Denne siste gruppen er svært sammensatt og utgjør både en mobiliseringsutfordring – å stimulere til at de melder seg inn i de trossamfunnene de tilhører – og en misjonalt utfordring for kirken gjennom å invitere dem til dåp og tilhørighet til den kristne kirke.

Åndelig utvikling: Gudstjenestene

Gudstjenesten er kirkens hjerteslag og grunnleggende handling. I kirkens rom kommer Den treenige Gud oss i møte som den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus, og i Ord og sakrament inviterer Gud oss til fellesskap med seg. Den norske kirke i Borg sitt første strategiske mål er derfor at flere deltar i og opplever gudstjenesten som et inkluderende og trosstyrkende fellesskap.

Oppslutningen om gudstjenestene i Rygge kommune er marginalt høyere enn gjennomsnittet i bispedømmet, med 1,23 gudstjenestebesøk pr medlem. I 2017 deltok gjennomsnittlig 98 mennesker på søn- og helligdagsgudstjenester i Rygge sokn (ned fra 111 i 2016), og 93 i Ekholt sokn (økning fra 78 i 2016).

De tre kirkebyggene er ulike og særpregede, og med det gode og integrerende samarbeidet mellom de to soknene, kan en fortsette å utvikle et dynamisk, variert og helhetlig gudstjenesteliv i kommunen. At Rygge nå vil utprøve **kveldsgudstjenester** og vurdere **lørdagsgudstjenester med dåp**, er gode eksempler på en konstruktiv videreutvikling. **Hjerteromsgudstjenestene** i Ekholt er et annet eksempel på gudstjenesteutvikling tilpasset folks levemåte. Gudstjenester tilrettelagt for **mennesker med demens** som bidrar til å styrke visjonen om et demensvennlig samfunn, er ett av flere mulige utviklingsområder. Både Rygge og Ekholt bruker konfirmantene aktivt som ministranter i gudstjenestene, noe som bringer dem og deres familier inn i gudstjenestelig praksis.

De regelmessige gudstjenestene og andaktene på **Ekholt helse- og omsorgssenter** og **Eskelundstunet** – som jeg fikk være med på under visitasen – gir mennesker et glimt av himmel i en hverdag som ofte kan oppleves krevende.

Spørreundersøkelsen som Rygge menighetsråd har gjennomført blant gudstjenestedeltakerne er et godt utgangspunkt for å legge en strategi for gudstjenesteutvikling. Det bør gjennomføres en bred kartlegging i Rygge og Moss av lokalbefolkningens synspunkter på gudstjenestene og

villighet til å feire gudstjeneste med ulikt særpreg i den nye kommunens fem kirkebygg, for å legge grunnlaget for en felles gudstjenestestrategi i det nye Moss.

Det er gledelig at det i 2017 ble feiret **nattverd** på 80% av søn- og helligdagsgudstjeneste. Det er også en økning i nattverddeltagelsen per gudstjeneste i begge sokn sammenlignet med forrige visitas (fra 50 til 54 i Rygge, og fra 47 til 50 i Ekholt), selv om økningen er noe mindre enn mange andre steder. Det er viktig å fortsette å videreutvikle og styrke en kultur og forkynnelse som gir alle døpte frimodighet til å delta i nattverden – særlig barn, unge, dåpsfamilier og konfirmantforeldre.

Gravferdsseremoniene og **gravferdsforvaltningen** er en helt grunnleggende del av kirkens kjerneoppdrag. Kirkens rolle som gravferdsforvalter sikrere en god, erfaren og respektfull forvaltning for alle. I 2017 ble 96% av alle døde i Rygge gravlagt ved kirkelig seremoni, betydelig høyere enn gjennomsnittet i Borg (86%). Dette vitner om høy kvalitet og troverdighet i kirkens tilstedeværelse og ledsagelse av mennesker i livets tyngste stunder.

Også her i Rygge er kirkegården blitt et stadig viktigere sted for sorgbearbeiding. Det viser seg gjennom jevnlig besøk på kirkegården, stell av graver og lystenning i et svært velholdt anlegg. Det anbefales at det utvikles en arena for gravferdsmedarbeidere i prostiet for gjensidig erfaringsutveksling. Det er flott at man legger til rette for **åpen kirke** på tidspunkter der mange mennesker besøker gravene. Det er også gledelig å høre at mange turister er innom den åpne kirken om sommeren. Gjennom den økte satsingen på Borg pilegrimsled, der Rygge kirke vil være sentral, må vi anta at behovet for ytterligere tilrettelegging av åpen kirke og overnattingsmuligheter vil øke.

Vigslene finner hovedsakelig sted i Rygge kirke, og antallet har variert mellom 22 og 34 de siste fem årene. Kirkelig vigsel styrker ekteskapet som forpliktende organisering av samlivet og øker kirkens kommunikasjon med mennesker i en viktig livsfase. I kommunen er Støtvig Hotell permanent godkjent som vigselssted utenfor kirkerommet. Koret i Rygge kirke er velegnet til enklere og mindre vigselsseremonier, før kalt «kontorvigslere», og er en side ved det kirkelige tjenestetilbudet som bør markedsføres mer offensivt.

Organistene viser en betydelig fleksibilitet for å imøtekomme musikalske ønsker både ved vigsel og gravferd, og leverer kirkemusikk av svært høy kvalitet. De regelmessige vigselsamlingene er også viktige i bryllupsforberedelsen for mange.

Sang og musikk er en helt sentral del av kirkens gudstjenestefeiring, tilbedelse og kulturformidling. Det er et bredt og godt etablert samarbeid mellom kirken og blant annet Kulturskolen, Marinemusikken, skoler, og lokale korps, solister og musikere, slik vi fikk høre eksempler på under **korkonserten** i Rygge kirke torsdag kveld. Barnekoret, ungdomskoret, kirkekoret og det nystartede Soul Children-koret sikrer et bredt og involverende kirkemusikalsk arbeid for alle aldersgrupper, og det er en styrke at de regelmessig bidrar inn i gudstjenestene. Det er flott at både barne- og ungdomskoret er medlemmer i **Ung kirkesang**, og svært gledelig at kirken i Rygge og Ekholt har utviklet en **kirkemusikalsk plan**. Korenes **skolekonsert** lørdag i visitasuken ble en storslått markering av bredde og kvalitet. Det bør være en målsetning at

planen blir et levende dokument som brukes strategisk i utviklingen av det kirkemusikalske livet i lokalkirken.

Soknene har hatt og har misjonsavtale med NMS og arbeidet deres på Madagaskar, innenfor rammene av **Samarbeid Menighet og Misjon (SMM)**. Også vennskapsmenigheten i Auce i Latvia styrker bevisstheten i lokalkirken i Rygge og Ekholt om å være en integrert del av den verdensvide kirke.

Undervisning: Dåp og trosopplæring

Dåpen er kirkens grunnleggende handling, ofte en stor familiebegivenhet og en viktig tradisjonsbærer. Det andre strategiske målet for Den norske kirke i Borg er derfor at flere søker dåp og deltaker i trosopplæringen.

Antallet dåp i Rygge fellestrådsområde har holdt seg relativt stabilt siden 2010 med et gjennomsnitt på 101 dåpshandlinger i året. I 2017 ser vi imidlertid en reduksjon til 92 dåpshandlinger. Også her i Rygge og Ekholt ser vi at en mange foreldre som selv er medlem i Den norske kirke ikke bringer barna sine til dåp. I 2013 var dette 24%, i 2017 25%. Det gode arbeidet som gjøres med å invitere til dåp har begrenset nedgangen, men det er all grunn til å forsterke det dåpsinviterende og tilretteleggende arbeidet, forankret som det er i Jesu egen utsendelse av disiplene. Mulighet for dåp på et høyt antall gudstjenester, utprøving med dåpsgudstjenester på lørdag tilpasset innflyttere som har storfamilien boende andre steder i landet og hjemmebesøk til nybakte foreldre, er gode eksempler.

Vi har de senere årene sett en økende tendens til at dåpen blir en svært stor familiebegivenhet med betydelige kostnader for mange. Det er fint, men kirken må samtidig i kommunikasjon og forkynnelse hele tiden formidle og understreke at dåpen er en inkluderende handling der det ikke settes noen krav til økonomiske ressurser for å bringe barna til dåp. Det synes særlig fremtidsrettet at konfirmantene får «leke» dåp under konfirmasjonstiden, og slik skapes det forståelse og frimodighet som i neste omgang vil gjøre dem tryggere på å bringe sine egne barn til dåp. Tradisjonen med konfirmantdåp på **påskennattgudstjenesten** i Rygge kirke er også et meget godt tiltak, og en god og dypt meningsfull opplevelse av dåpens budskap for alle som er tilstede.

Kirkens trosopplæringsreform har som mål at alle barn som tilhører Den norske kirke i alderen 0-18 år skal få en grunnleggende erfaring i kristentroens praksis og innhold. Oppslutningen om de nasjonale breddetiltakene i Rygge og Ekholt er stabil. I 2017 var det en gjennomsnittlig deltakelse på 33 barn og unge på trosopplæringstiltakene, og til sammen var 1119 barn og unge med på ulike tiltak i kirkens regi. Det er særlig grunn til å fremholde den gode oppslutningen om **Tårnagentene** (44% i Rygge, 42% i Ekholt) og **babysang** (30% i Rygge, 61% i Ekholt). I tillegg til at babysang er en åpenbar arena for rekruttering til dåp, er den et viktig tiltak for nettverksbygging for småbarnsfamilier. Også **Jubeldag**, som jeg fikk være med på under visitasen, er et vellykket og bredt involverende tiltak for familier som ofte opplever en hektisk hverdag. Arbeidet med å mobilisere frivillige er utfordrende også her, men jeg fikk møte flere som ser kirkens arbeid som et godt sted å utvikle nettverk og meningsfulle

liv. Det blir viktig for kirken å legge til rette for at en økende andelen pensjonister, med til dels stor kapasitet, ser kirkens aktiviteter som et meningsfullt sted å delta.

Oppslutningen om **konfirmasjon** viser høy oppslutning i begge soknene, med i overkant av 82% blant de døpte som valgte kirkelig konfirmasjon i 2017. Det ligger over gjennomsnittet for prostiet, som er på 77%. Det var svært inspirerende å være tilstede ved konfirmasjonsundervisningen i Ekholt tirsdag kveld, og jeg vil gjerne gjøre biskop Dorphs ord til mine, etter han var på visitas i Rygge i 1743: «Gud være lovet som har gitt denne menighets ungdom så stor en munterhet både til at svare og at høre» - og jeg vil tilføye: til å stille reflekterte spørsmål - noe jeg også fikk erfare under mitt møte med elevråd og elever på 10. trinn på **Rygge ungdomsskole**.

Kommunikasjon

Kommunikasjon er en sentral strategi for Den norske kirke i Borg, og innebærer å synliggjøre kirken i lokalsamfunnet, bygge kirkens omdømme og legge til rette for dialog med befolkning og ulike aktører.

I Rygge foregår kommunikasjonen hovedsakelig på nettsidene og via sosiale medier, samt gjennom omtale i lokalpresse og utsendelse av nyhetsbrevet «Medarbeideren». Det er prisverdig at fellesrådet er inne i Den norske kirkes felles nettsideløsning, som i tillegg til mange muligheter for medlemskommunikasjon på ulike plattformer tilfredsstiller kravene til universell utforming.

Menighetsbladet ble for noen år siden lagt ned av ressurshensyn. Muligheten for et felles menighetsblad for alle fire sokn i nye Moss kommune vil være et bidrag til identitetsskapingen i den nye kommunen og kirken, og bør utredes.

DEN NORSKE KIRKES INVOLVERING I LOKALSAMFUNNET

Kirken er ikke sendt til seg selv. Hun er sendt til verden og menneskene med Ordet om Guds nåde, og formaning til nestekjærlighet og særlig omsorg for de som på ulikt vis sliter med livene sine. Bispedømmets tredje strategiske mål for Den norske kirke i Borg er derfor at kirken skal være synlig i samfunnet, oppleves som relevant og engasjere seg i menneskers liv.

Her i Rygge var johannitterne på Værne kloster båret av denne bevisstheten. Ordenen ble opprettet i Jerusalem på 1000-tallet for å pleie de mange syke og utslitte kristne pilegrimene som kom til Den hellige by, blant annet gjennom å opprette og drive hospitaler. Raymond de Puys ordensregel var bærende for ordenens virksomhet: «Ad servitium papuerum» - «Til tjeneste for de fattige». I følge historiker Trond Svandal er det lite som tyder på at johannitterne på Værne drev hospital, men de viste omsorg for syke, trengende og reisende – pilegrimer og andre. Ved sin forankring i Midtøsten ble de også en viktig formidler av den islamske legevitenenskapen, som var grunnlaget for legevitenenskapen i hele Europa.

I dagens Norge er befolkningens grunnleggende behov forstått som rettigheter som myndighetene har plikt til å sikre alle innbyggere gjennom tjenesteyting. **Kirkens diakoni** – som har johannitterkorset (også kjent som malteskorskorset) som symbol – har opp gjennom historien hatt en dobbelt funksjon: Diakonien har både pekt på myndighetenes svikt, og selv

sørget for at marginaliserte mennesker fikk det daglige brød. I dagens samfunn er diakonien en svært viktig andre- og tredjelinjetjeneste som har som oppgave å forsterke tjenestene offentlige myndigheters har ansvar for i lokalsamfunnet.

I Den norske kirke har diakonien fire elementer: Nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. I Rygge og Ekholt er det en bred utfolding av disse elementene, samtidig som det er behov for en forsterking.

Nestekjærlighet er tydelig til stede i **sørgesamtalene** og **gravferdene**, deltakelse i kommunens **kriseteam**, **etterlattetreff**, **besøktjeneste** og **sjelesorg**.

Inkluderende fellesskap leves ut på **trosopplæringens** mange arenaer, **Hjerteromsgudstjenester**, **sangkvelder**, samarbeid med **Frivillighetssentralen**, **flyktningetjenesten** og **Fontenehuset**, og **Treff på tvers** - som jeg fikk gleden av å besøke under visitasen.

Kamp for rettferdighet skjer blant annet gjennom bruk av **Fair Trade-produkter**, **vennskapsrelasjonen** med menigheten i Auce i Latvia, verving av bøssebærere til **TV-aksjonen**, og ikke minst gjennom **Kirkens Nødhjelps fasteaksjon** som årlig samler inn ca 100.000,- kroner. Det er imponerende! I tillegg til at konfirmantene går med bøsser har de også et årlig konfirmantprosjekt med en konsert der inntektene går til fasteaksjonen. Det er en meget prisverdig synliggjøring av at kampen for global rettferdighet er høyst levende også i Rygge og Ekholt.

Sertifiseringen som **Grønn menighet** siden 2013 og feiringen av **Skaperverkets dag** på **Bygdetunet**, i samarbeid med **historielaget**, er gode eksempler på hvordan lokalkirken her i Rygge og Ekholt bidrar til vern om skaperverket.

Videreutvikling av kirkens involvering i lokalsamfunnet

Rygge er en kommune i vekst og utvikling, bygget på medansvar og med livskvalitet for mange – men ikke for alle. Også i denne kommunen er det nødvendig å adressere utfordringer knyttet til levekår, helse og livskvalitet. I utviklingen av kommuneplanen 2020-2031 for det nye Moss, vil man også her legge **FNs bærekraftsmål** fra 2015 til grunn. Dette revitaliserer lokalsamfunnets kobling til det globale samfunnet og gir det en verdimeisig forankring. FNs målsetninger ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng og skal sikre en ansvarlig og bærekraftig utvikling som tar vare på behovene til fremtidige generasjoner. Bærekraftmålene knytter også tilbake til Aristoteles og skapelsesberetningens fire grunnelementene, som har formet dette lokalsamfunnet.

I løpet av visitasen har flere av bærekraftmålene blitt tydelig aktualisert. I arbeidet med å utvikle en kirkelig strategi i det nye Moss, og særlig diakoniplanen, bør kirken ha identifiserte utfordringer i lokalsamfunnet som utgangspunkt, knyttet til bærekraftmålene og med tiltak utfoldet på ulike arenaer i kirken og lokalsamfunnet. Eksempler på en slik bruk av bærekraftmålene, er:

Mål 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet: Under visitasen hadde kirken en stimulerende samtale med kommunens ledelse innenfor **helse- og omsorgstjenestene** om å videreutvikle

samarbeidet i lys av de store endringene som skjer innenfor denne sektoren. Myndighetene har fått et tydelig ansvar for å sikre alle tilskuddsmottakeres rett til **tros- og livssynsutøvelse**, og både forskning og erfaring viser at oppfølging av eksistensielle behov er svært viktig i en helhetlig pasientomsorg. Borg bispedømme har lang erfaring med å veilede tjenesteytere når det gjelder kartleggingskompetanse og trygghet i å forholde seg klokt til eksistensielle og religiøse behov hos tjenestemottakerne.

Også her i Rygge er det et forsterket fokus på **demensomsorgen**, og kommunen har en klar målsetning om å bli en demensvennlig kommune. Dette er et område der kirken åpenbart kan være med å forsterke kommunens målsetninger, blant annet gjennom å stimulere kirkens medlemmer til å la seg engasjere i avlastningstilbudet «Sammen om et frikvarter», og tilrettelegge kirkens ulike arenaer for mennesker med demens. Det er gledelig at samtalene i løpet av visitasen avdekket en tydelig behov for nærmere samhandling mellom kommune og kirke også på disse to områdene.

Menighetene bør så snart som mulig vedta å bli en **inkluderende menighet** i tråd med Borg bispedømmeråds program for dette.

Mål 4 - God utdanning som grunnlag for å forbedre menneskers liv: Det er allerede et godt og tillitsfullt samarbeid mellom **skolene og kirken** i Rygge kommune. Dette kommer til uttrykk gjennom stor og aktiv deltakelse på skolegudstjenestene, julevandring for 1.trinn på flere av skolene, kirken som ressurs i skolens beredskapsplaner og prestenes mulighet til å informere skolens 8.klassinger om konfirmasjon. I tillegg er det tett samarbeid om kirkebesøk, der særlig Rygge kirke er en sentral formidler av lokalsamfunnets lange historie.

Det gode samarbeidet bør videreutvikles i form av en overordnet **plan for skole-kirke-samarbeid**, som orienterer seg bredt inn mot kompetansemål i alle fag, og også omfatter ungdomstrinnet. Det kan være klokt å hente inspirasjon fra Moss sokn som har lang erfaring med denne type planmessig samhandling med skolene. Det vil være fremtidsrettet med tanke på samarbeidsmulighetene mellom skole og kirke i den nye kommunen.

Men samarbeidet skole-kirke handler om mer en kunnskapsformidling. Også her i Rygge er det en økende utfordring med barn og unge som opplever eksistensielle utfordringer og kriser i møte med prestasjonssamfunnets ofte nådeløse krav, noe som ble bekreftet i samtalen med lærerne jeg møtte under visitasen. Det var derfor bevegende å bli presentert for **elevrådet ved Rygge ungdomsskole** sin svært imponerende kampanje «Ditt valg», med fokus på netthets og nettmobbing. Dette viser at dagens ungdommer har en imponerende livskraft i møte med noen av vår kulturs mest destruktive krefter. Her har skole og kirke et felles oppdrag med å formidle og forsterke verdier som inkludering, respekt og toleranse.

Mål 10 – Redusere ulikhet og skape stabile samfunn: I dag er det ingen fattige i Rygge i absolutt forstand, men **folkehelseprofilen** viser at det er utfordringer knyttet til **ulikhetssamfunnet**, og rundt 10% av barna vokser opp i lavinntektsfamilier med de store begrensingene det setter på deltagelse i de stadig dyrere fritidstilbudene. Det er et høyt antall unge uføre, enslige forsørgere og mennesker med psykiske utfordringer med økende ensomhet - ikke minst i den økende, eldre befolkningen.

Levekårsundersøkelser andre steder viser at en høyere andel av innvandrerbefolkningen har levekårsutfordringer. I Rygge og Moss er i 2017 drøye 18% klassifisert som innvandrere, av disse er snaut halvparten fra Midtøsten, Asia, Afrika og Latin-Amerika. Dette er høyere enn i dagens Rygge og de gode erfaringene med bosetting og inkludering i Rygge lover godt for det nye Moss.

Fellesnemnda som forbereder kommunesammenslåing har derfor definert **møteplasser** som en særlig satsning i den nye kommunens folkehelsearbeid. Kirken her har et mangfold av slike møteplasser og legger stor vekt på at tilbudet til barn og unge skal være gratis eller svært rimelig, og høy bevissthet om å videreutvikle inkluderende møteplasser for nye innbyggere.

Verken Rygge eller Moss har en helhetlig levekårsundersøkelse. I det nye Moss vil dette bli gjennomført og den vil danne et meget viktig grunnlag for å identifisere lokalkirkens involvering for å forsterke kommunens prioriteringer, med et særlig blikk for de som sliter mest.

Mål 13: Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringer og konsekvensen av dem

Ett av undermålene er å styrke enkeltpersoners evne til å motvirke og tilpasse seg klimaendringene. Skaperverkets dag og Grønn menighet er gode eksempler på dette, sammen med de nye varmeanleggene i kirkene og kildesorteringen på kirkegårdene. Utviklingen i retning økologisk landbruk og klimaeffektiv bosetning i det nye Moss vil gi kirkebyggene nye roller.

Mål 14: Bevare og bruke havet på en måte som fremmer bærekraftig utvikling

Rygge er en kystkommune og et av delmålene er å bekjempe forurensingen i havet. Borg bispedømme har lansert **Håpets katedral** for å mobilisere til kamp mot plastforurensingen i havet, og utvikler et prosjekt innenfor trosopplæringen for innsamling av plast på strendene og i sjøen. Rygge inviteres til å bli med!

Lovpålagt samarbeid mellom kirke og kommune

Samhandlingen mellom kirke og kommune synes meget god, med fruktbare møtepunkt mellom kirkens ledelse og kommuneledelsen. Kommunen har siden forrige visitas bidratt til betydelig rehabiliteringen på alle tre kirkebyggene, slik at de i dag fremstår i meget god stand. Kirkegårdsutvidelsen ved Rygge kirke ble gjennomført i 2011, og da også med et muslimsk gravfelt. Det er gledelig at det nå legges planer for navnet minnelund, som et viktig alternativ til den anonyme minnelunden.

I tillegg til nødvendige investeringstilskudd har fellesrådet siden forrige visitas blitt sikret gode og forutsigbare rammer for driften, noe det er grunn til å uttrykke takknemlighet for, og som jeg forutsetter vil fortsette også inn i nye Moss kommune. Tjenesteytingsavtalen med kommunen om merkantile tjenester synes også å fungere godt. Den sentrale rollen kirken spiller i kommuneplanen om kultur og identitet er fremtidsrettet.

STAB, RÅD OG UTVALG

Samarbeidet mellom de to soknene i Rygge synes svært godt. Flere av arbeidsgruppene er felles for de to soknene, og det er et utstrakt samarbeid om gudstjenester, trosopplæring og

diakoni. Det virker som det er en høy bevissthet om hva man står felles om, kombinert med en dyp respekt for de to soknenes forskjellighet. Denne erfaring vil det være svært viktig å ta med seg inn i det nye fellesrådsområdet når man skal utvikle nye og dynamiske samarbeidsformer.

Etableringen av **nye Moss kommune** fører også med seg en nyorganisering av den kirkelige virksomheten. Kirkens tydelige tilgjengelighet i alle lokalsamfunn og rollen som identitetsmarkør – og her er Rygge kirke særlig sentral – vil bli svært viktig i den nye kommunen.

Kirken i Rygge og Ekholt er nå velsignet med en svært velfungerende, dedikert og engasjert gruppe **ansatte**, med en sentralt forankret tro på Jesus og tydelige visjoner for folkekirken i en ny tid. Biskopen har i løpet av visitasen hatt møte med alle ansatte og tilsynssamtaler med de vigslede medarbeiderne, og hørt prestene forkynne. De er trygt forankret i Den norske kirkes bekjennelse, og båret av en dyp motivasjon til å formidle evangeliet i en ny tid og til nye generasjoner. Samtalene med kirkevergen viser en dedikert daglig leder for fellesrådets virksomhet, med stor arbeidskapasitet i krevende tider.

Stor takk til alle som har lagt til rette for et utmerket og innholdsrikt visitasprogram, og for mange, gode og ikke minst hyggelige samtaler underveis – med god bevertning!

UTGANG

De fire elementene ild, jord, luft og vann har vært med å forme dette samfunnets identitet og livsvilkår gjennom generasjoner. De samme elementene skal gi kraft, utholdenhet og styrke i det store oppdraget som kirken er sendt til verden og dette lokalsamfunnet for å forvalte:

I **dåpens vann** skal mennesker her i Rygge – og nye Moss kommune! - fortsatt forenes med den den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Fra jorden høster vi korn og druer som ifølge Jesu ord og løfte i **nattverdens måltid** gir tilgivelse for syndene, næring og styrke for det livet som leves her og nå, og stadfester i oss håpet om det evige liv. **Den hellige ånds milde vind og livgivende ild** vil fortsatt rettlede, trøste og levendegjøre Jesus Kristus blant oss.

Takk for gode dager, og Guds rike velsignelse i det store oppdraget dere er kalt til!